

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ САМОРЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВОКАЛУ НА ЗАНЯТТЯХ СОЛЬНОГО СПІВУ

EXPERIMENTAL WORK ON THE FORMATION OF PEDAGOGICAL SELF-REFLECTION OF FUTURE VOCAL COACHES AT SOLO SINGING CLASSES

У статті висвітлено експериментальну роботу з формування педагогічної саморефлексії майбутніх викладачів вокалу на заняттях сольного співу. Запропоновано аналіз останніх публікацій щодо означеної теми дослідження. Окреслено мету статті, яка полягала у висвітленні результатів експериментальної роботи з формування педагогічної саморефлексії майбутніх викладачів вокалу на заняттях сольного співу.

Авторами означено мету та завдання формувального експерименту. Стан сформованості педагогічної саморефлексії авторами оцінювався за такими загальними критеріями як: особистісно-мотиваційний, когнітивно-ціннісний, емоційно-оцінний, творчодіяльнісний.

Детально описані критерії (міра здатності до усвідомленого особистісного ставлення до професійної діяльності; ступінь обізнаності у загально-педагогічних знаннях та ціннісне усвідомлення їх у власній професійній діяльності; міра здатності до емоційного оцінювання музичних творів та усвідомлення їх ціннісної значущості; міра здатності до творчого самовираження в процесі вокально-педагогічної діяльності) та показники формування означеного феномену. Відповідно до визначених критеріїв було запропоновано рівні формування педагогічної саморефлексії майбутніх викладачів вокалу на заняттях сольного співу: низький, середній та високий. Описано хід формувального експерименту, який реалізовувався на чотирьох етапах: особистісно-мотиваційному, когнітивно-ціннісному, емоційно-оцінному, творчодіяльнісному. На кожному формувальному етапі конкретизовано методи, за допомогою яких відбувалося формування означеного феномену.

Авторами запропонований діагностичний інструментарій, в який увійшли: метод анкетування, проблемно-пошуковий метод, тести, методика діагностики рефлексивності

запропонована А. Карповим. У статті описані результати формувального етапу експерименту, в якому взяло участь 40 студентів V-VI курсів Київського університету імені Бориса Грінченка. Отримані кількісні та процентні показники формувального зрізу експерименту дозволили стверджувати про високу ефективність впровадженної в освітній процес розробленої методики, спрямованої на формування педагогічної саморефлексії майбутніх викладачів вокалу на заняттях сольного співу.

Ключові слова: формування, педагогічна саморефлексія, вища школа, майбутні викладачі вокалу, дослідно-експериментальна робота, критерії та показники, рівні.

The article highlights experimental work on the formation of pedagogical self-reflection of future vocal coaches at solo singing classes. An analysis of the latest publications on the specified research topic has been offered, the essence of the scientific definitions «reflection», «pedagogical self-reflection», «pedagogical self-reflection of the future vocal coach» has been revealed. The purpose of the article has been outlined, which was to highlight the results of experimental work on the formation of pedagogical self-reflection of future vocal coaches at solo singing classes.

The authors have defined the goal and task of the formative experiment. The state of formation of pedagogical self-reflection was evaluated by the authors according to such general criteria as: person-centered and motivational, cognitive and value-based, emotional and evaluative, creative and activity-related.

The criteria are described in detail (the ability measure to have a conscious personal attitude towards professional activity; a degree of awareness on general pedagogical knowledge and value-based realization of it in one's own professional activity; the ability measure to evaluate musical works emotionally and realization of their valuable significance; the ability measure to creative self-expression in the process vocal and pedagogical activity) and indicators of the formation of the specified phenomenon. In accordance with the defined criteria, the levels of formation of pedagogical self-reflection of future vocal coaches at solo singing classes have been suggested: low, medium and high. The course of the formative experiment has been described, which was implemented in four stages: person-centered and motivational, cognitive and value-based, emotional and evaluative, creative and activity-related. At each formative stage, the methods with the help of which the given phenomenon was formed have been specified.

The authors have proposed a diagnostic toolkit, which included: a questionnaire method, a problem-search method, tests, a method of diagnosing reflexivity suggested by A. Karpov. The article describes the results of the formative stage of the experiment, in which 40 students of V-VI years of studying of Borys Grinchenko Kyiv University took part. The obtained quantitative and percentage data of the formative stage of the experiment made it possible to assert the high efficiency of the developed methodology implemented into the educational process, aimed at the formation of pedagogical self-reflection of future vocal coaches at solo singing classes.

Key words: formation, pedagogical self-reflection, higher education institutions, future vocal coaches, research and experimental work, criteria and indicators, levels.

УДК 378.013.75:[784.071.2-051:159.955.4].016:784.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/60.11>

Леонтієва С.Л.,

ст. викладач кафедри академічного та естрадного вокалу Київського університету імені Бориса Грінченка

Петрикова О.П.,

доцент, доцент кафедри академічного та естрадного вокалу Київського університету імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. XXI століття висуває нові вимоги до якості та змісту освіти, значно підвищує її роль у суспільстві. Освіта стає інтелектуально-духовною основою розвитку особистості, держави та її громадян, формує громадянина-патріота. Вона є найбільш важливою сферою діяльності суспільства, визначальним чинником його політичної та суспільно-економічної стабільності.

У зв'язку з цим особливе місце в системі організації освітньої діяльності займає музично-педагогічна освіта як важлива ланка як загальноосвітньої підготовки учнів різних вікових категорій, так і професійної підготовки майбутніх викладачів вокалу у вищих закладах освіти. Саме тому актуальність формування педагогічної саморефлексії майбутніх викладачів вокалу на заняттях сольного співу не викликає сумніву і виступає як вирішальний чинник, який багато в чому визначає якість вищої освіти у навчальних закладах мистецького спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що питанню педагогічної саморегуляції особистості присвячено достатню кількість наукових праць в Україні та за кордоном. З сучасних науковців, хто досліджує питання формування саморефлексії, мистецької рефлексії у майбутніх вчителів музичного мистецтва можна назвати В. О. Варганіч [1], О. М. Москву, Г. М. Падалку [5], Чжан Цзінцзін [7] тощо. У дослідженнях сучасних науковців рефлексія визначена як усвідомлення людиною власних емоційних реакцій, станів й відчуттів, думок та переживань.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема формування педагогічної саморефлексії у майбутніх викладачів вокалу в процесі фахової підготовки досить широко розкрита в педагогічній науці, однак, означений феномен недостатньо розглянутий у наукових працях, присвячених розгляду питань, які стосуються викладачів вокалу вищої ланки освіти.

Формулювання цілей статті – висвітлити хід та результати експериментальної роботи з формування педагогічної саморефлексії майбутніх викладачів вокалу на заняттях сольного співу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експериментальна апробація ефективності запропонованої методики формування педагогічної саморефлексії майбутніх викладачів вокалу проводилась на базі Факультету музичного мистецтва і хореографії Київського університету імені Бориса Грінченка серед студентів V–VI курсів спеціальності «Музичне мистецтво», освітньо-професійної програми «Сольний спів», денної форми навчання. За результатами констатувального експерименту було створено дві групи – експериментальну (ЕГ)

та контрольну (КГ). До експериментальної та контрольної групи були відібрані студенти з низьким рівнем сформованості педагогічної саморефлексії. Кожна група складалася з 20 студентів. Протягом проведення експерименту в контрольній групі формування педагогічної саморефлексії здійснювалося у звичайних умовах освітнього процесу за традиційною методикою, а в експериментальній групі студенти навчалися за розробленою нами методикою. Загальна кількість студентів, які брали участь у формувальному експерименті, складала 40 осіб.

Мета формувального експерименту полягала у дослідній оцінці ефективності розробленої методики та визначенні етапів формування педагогічної саморефлексії майбутніх викладачів вокалу.

Завдання формувального експерименту:

1. Впровадити розроблену методику формування педагогічної саморефлексії майбутніх викладачів вокалу в освітній процес вищої школи;
2. Визначити етапи формування педагогічної саморефлексії майбутніх викладачів вокалу на заняттях сольного співу;
3. Зафіксувати та проаналізувати отримані результати, зробити остаточні висновки.

Рівень педагогічної саморефлексії у майбутніх викладачів вокалу з'ясувався за допомогою визначених критеріїв та показників. В процесі експерименту апробувались такі загальні критерії, за допомогою яких ми перевіряли рівні сформованості педагогічної саморефлексії у студентів, як: *особистісно-мотиваційний; когнітивно-ціннісний; емоційно-оцінний; творчо-діяльнісний.*

Перший етап – особистісно-мотиваційний – сутність якого полягала у тому, що майбутні викладачі вокалу мають володіти певним арсеналом особистісних якостей (емпатія, толерантність тощо), які допоможуть мотиваційно спрямувати педагогічну діяльність студентів.

На даному етапі з'ясуувалася потреба майбутніх викладачів вокалу у власному самовираженні під час проведеної професійної діяльності, їх бажання оволодіти професійним інтересом та прояв активності. Під час реалізації першого етапу відбувалося ознайомлення студентів зі специфікою форм роботи на аудиторних заняттях з вокалу; формування пропедевтичних наукових понять з вокального мистецтва та методики викладання сольного співу.

На особистісно-мотиваційному етапі застосувались такі методи та прийоми як метод зацікавлення через еталонну демонстрацію вокальних творів; метод створення педагогічних ситуацій, творчих завдань, аутогенних тренувань, психологічного тренінгу; прийом «Виріши поставлену перед тобою навчальну проблему»; прийом евристичної бесіди; методика розвитку співацького голосу; метод використання елементів музичної критики.

Другий етап – когнітивно-ціннісний – сутність якого полягала у збагаченні інтелекту майбутнього викладача сольного співу необхідними знаннями з фаху, його духовної сфери – чеснотами. Сучасний викладач вокалу має бути відповідальним, чесним, порядним, дані якості допоможуть йому створити ефективну та доброзичливу педагогічну співпрацю із студентом.

На цьому етапі студенти мали отримати знання з музичної психології та музичної педагогіки, вокальної педагогіки зокрема, мистецтвознавства та культурології; навчитися аналізувати та систематизувати знання; виявляти ціннісні судження під час опрацювання педагогічної літератури.

На другому етапі застосовувалися такі методи як: прагнення до самостійності і самоствердження; застосування методу переконання у художній цінності класичних творів; залучення до вибору власного репертуару за такими ознаками, як виразність, образна яскравість, доступність; застосування системи запитань та завдань, спрямованої на поєднання слухових і зорових асоціацій у студентів; спонування до самоконтролю студентів під час виступу; вироблення у кожного студента психологічної установки на успішність діяльності; формування у студентів впевненості у власних музичних здібностях.

Третій етап – емоційно-оцінний – сутність якого полягала у емоційному оцінюванні музичних творів. Він переслідував мету формування умінь аналізу та оцінювання творів мистецтва.

На цьому етапі використовувалися такі методи: метод привчання засобами музики, що визначався безпосереднім «спілкуванням» з музикою; проведення бесід про значення національного вокального мистецтва; застосування методу використання елементів музичної критики; метод розвитку співацького голосу. Виконання вокальних творів мало бути досить яскравим та виразним, що в подальшому сприяло б ефективному формуванню у студентів емоційного відгуку на почутий твір, спонукало би їх до естетичних переживань.

Оволодіння початковими навичками сприймання й виконання збагачує почуття прекрасного у майбутніх викладачів, розвиває у них ініціативу та бажання діяти самостійно.

Четвертий етап – творчо-діяльнісний – підпорядковано розвитку здатності студентів до оцінювання результатів власного творчого самовираження у процесі вокально-виконавської діяльності.

Аналіз результатів формувального експерименту здійснювався за допомогою контрольно-порівняльного методу, який був реалізований шляхом зіставлення результатів, отриманих в експериментальних та контрольних групах. Рівні сформованості педагогічної саморефлексії у студентів в процесі формування педагогічної саморефлексії

визначалися за допомогою методик ідентичних програмі констатувального експерименту: метод анкетування (до якого увійшло 11 запитань); проблемно-пошуковий метод; тести; методика діагностики рефлексивності запропонована А. Карповим.

На *першому етапі* формувального експерименту педагогічна робота була спрямована на адаптацію студентів до умов навчання у класі сольного співу, створення позитивно налаштованої атмосфери на аудиторних заняттях з вокалу, що реалізовувалося за допомогою проведення музично-психологічних тренінгів.

Ознайомлення студентів зі специфікою роботи відбувалося на першому – ввідному занятті та на початку наступних занять. Подальші заняття з сольного співу починалися коротким екскурсом, який вводив студентів у план роботи на занятті. Декілька змістовних речень на початку заняття зосереджувало увагу студентів та налаштовували їх на робочий лад. Подальші заняття проходили як тематичні.

Ознайомлення зі стильовими ознаками вокальної творчості, установчі бесіди про художню цінність кожного вокального твору, колективне та самостійне опрацювання музикознавчої літератури студентами, узагальнення та структуризація музично-педагогічної інформації за допомогою керівника, спроби виконати студентами приклади класичного мистецтва дозволили на початковому етапі розширити їх музичний світогляд та розвинути у них потрібні уміння та навички співу.

Другий етап дослідно-експериментальної роботи розпочався з діагностування рівня сформованості педагогічної саморефлексії у студентів контрольної та експериментальної групи (констатувальний експеримент). Знайомство з творами вокального мистецтва передувало проведення художньо-образного аналізу вибраних творів, пошук необхідної інформації в музично-педагогічній літературі щодо розробки подальшої анотації з розгляду обраного вокального матеріалу.

Проведення інформаційно-насичених бесід про значення національного вокального мистецтва, виявлення суміжних художньо-стильових ознак, залучення до вибору власного навчального репертуару за художньо-ціннісними ознаками (виразність, образна яскравість, доступність) – усе це сприяло розширенню музичного світогляду виконавців та формуванню у їх свідомості «паростків» свідомого ставлення до виконання справжніх прикладів українського мистецтва.

Створення власної інтерпретації музичного твору студентами, виокремлення під час прослуховування та аналізу естетично привабливих творів формувало у них вміння самостійно відрізнити справжній приклад мистецтва від сумнівного.

Третій етап – був спрямований на розширення обізнаності студентів з музикою,

формування умінь аналізу та оцінювання творів мистецтва і ступеня засвоєння матеріалу. Від респондентів на даному етапі вимагалось емоційне виконання музичних творів з подальшим оцінюванням почутого вокального матеріалу. Проводились різноманітні бесіди на теми про засоби музичної виразності та застосовувались інші цікаві методи описані вище.

Четвертий етап був націлений на закріплення отриманих знань, самостійне опрацювання музично-методичної літератури та залучення студентів до активної виконавської діяльності. На заключному етапі, зі студентами проводились творчо-дієві методи, які було спрямовано на формування педагогічної саморефлексії у студентів за допомогою їх безпосередньої участі як у вокально-виконавській діяльності, так і у творчо-інтерпретаційній.

Підготовка до публічної демонстрації студентами вокальних надбань відбувалась завдяки методам проведення фрагментів занять; позитивного аналізу сценічних здобутків; впровадження музичних тренінгів з метою зняття можливих психологічних утисків під час виступу на сцені; залучення до проведення самостійних аутогенних настанов; активізація адекватної реакції на публіку; спонукання до зосередження уваги на передачу художнього образу твору; спонукання до самоконтролю під час виступу; вироблення у кожного студента психологічної установки на успішність діяльності; формування впевненості у власних здібностях; встановлення контакту з аудиторією; вокально-виконавська корекція після виступу (застосування творчо-оцінювальних тренінгів щодо результатів інтерпретації вокальних творів, результатів їх інсценізації, досягнень і прорахунків публічної концертної діяльності, перегляд відео-матеріалів виступу та виконавський аналіз, робота над помилками).

Загальні результати формувального експерименту продемонстрували високі показники стану сформованості педагогічної саморефлексії у студентів експериментальної групи та низькі у студентів контрольної групи, розходження у результатах у середньому складало 13,1%.

Під час статистичного обробки кількісних даних використовувався метод парних порівнянь, результати впровадження якого були висвітлені у шкалі порівняльних оцінок та виражені у процентному співвідношенні.

Висновки і перспективи в цьому напрямку. Отже, експериментально підтвердженні результати дослідження на прикладі студентів експериментальної групи переконливо свідчать про високу ефективність впровадженої в освітній процес методики, спрямованої на формування педагогічної саморефлексії у майбутніх викладачів вокалу на заняттях сольного співу. Перспективи подальших розвідок у даному напрямку будуть стосуватися детальному порівняльному статистичному аналізу констатувального та формувального етапів експерименту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Варганич Г. О. Особливості формування рефлексії у майбутніх фахівців музичного мистецтва : веб-сайт : URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzkr_2019_44_7 (дата звернення 13.06.2023).
2. Мережко Ю. В., Татарко К.О. Особливості формування професійної мобільності майбутніх викладачів вокалу у вищій школі : веб-сайт : URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/37016/1/Merezhko_Y_Marchenko_K_PFTOVZS_75_27_2021_KAEV.pdf (дата звернення 13.06.2023).
3. Окса М. М. (2005). Методологія і методика науково-педагогічних досліджень : навчальний посібник. Мелітополь. 164 с.
4. Павелків Р. В. Рефлексія як механізм формування індивідуальної свідомості та діяльності особистості : веб-сайт : URL : http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/8_37_2019/Bulletin_8_37_Social_and_behavioral_sciences_Roman_Pavelkiv_UA.pdf (дата звернення 15.06.2023).
5. Падалка Г. М. (2008). Педагогіка мистецтва: теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України. 274 с.
6. Сисоєва С. О. (2006). Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 346 с.
7. Чжан Цзінцзін Методика формування мистецької рефлексії майбутнього вчителя музики в процесі вокального навчання : веб-сайт : URL : https://npu.edu.ua/images/file/vidil_aspirant/dicer/D_26.053.08/dis_Zhang_Jingjing.pdf (дата звернення 13.06.2023).